

AKADEMİK-US			
	Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Araştırmaları Dergisi	Artvin Coruh University Journal of Theological Researches	جامعة أرثوین جوروه مجلة بحوث الفترات
	Yıl: 2018, Cilt:2, Sayı:2 Sayfa: 318-327 e-ISSN: 2602-3253	Year: 2018, Vol:2, Issue:2 Pages: 318-327 akademikus.artvin.edu.tr	السنة: ٢٠١٨، الجلد: ٢، العدد: ٢ الصفحة: ٣١٨-٣٢٧ p-ISBN: 2587-0750
			

Kitap Tanıtımı: Muhammet AYDIN¹

İslam Düşüncesinde Selefîlik

Genel Karakteristiği ve Günümüzdeki Motivasyonları

Ferhat Koca, Ankara Okulu Yayınları: 222, Ankara, Aralık 2016,
192 sayfa, ISBN: 978-605-9281-29-4.

Selefîlik konusu son dönemlerde üzerinde çalışmaların yoğunlaştırıldığı bir konudur. Selefîlik, “altın çağ” ve “altın nesil” özlemiyle tarihin herhangi bir dönemini kutsallaştıran ve geleneğe yapılan bütün yeni eklemeleri yozlaşma ve sapıklık olarak gören muhafazakar ve tutucu bir zihniyettir. (Koca, 2016, s. 7) Selefîliğin tarihte ve günümüzde birçok boyutu/aşaması olması hasebiyle hakkında konuşmanın kolay olmadığı söylenebilir. Son yıllarda ülkemizde de Selefîlik hakkında değerli çalışmalar yapılmakta, kitaplar yazılmakta ve sempozyumlar düzenlenmektedir.

Ferhat Koca kitabını giriş ve iki bölümden oluşturmuştur. Giriş bölümünde selefîliğin tanımı ve tarihsel serüveni kısaca ele alınmaktadır.

¹Dr. Öğretim Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi ABD, maydin@gumushane.edu.tr, orcid.org/0000-0002-0099-9024.

İslam düşünce tarihinde Selefiyye/Selefilik, sahabe ve tabiûnun görüşlerine bağlı kalınmasını savunan düşünce ve zihniyettir. Bu iki gruba İslam'ın üçüncü nesli olan etbâ'u't-tâbiîn tabakasının da dahil edildiği görülmektedir. İslam'ın ilk nesillerinin görüş ve uygulamalarının önemi vardır. Ancak bu düşünce ilerletilerek bir metodolojiye/ideolojiye dönüştürülmüştür. Böylece selefiligi şöyle tanımlayabiliriz: "İslam'ı anlama, yorumlama ve yaşama konusunda İslam'ın ilk üç neslini model olarak kabul eden ve bu modeli tarihin değil de dinin bir parçası haline getiren ve onun korunması uğrunda mücadele eden gelenekçi ve muhafazakar bir düşünce ve zihniyettir." (Koca, 2016, s. 12)

Selefilğin tarihsel serüvenini yazar, dört dönemle ele almaktadır. Zira Selefilik, çeşitli süreçlerden geçerek günümüze ulaşmıştır.

Birinci Dönem: Metodolojik bir ilke olarak Selefilik: ilk asırlarda tâbiûn neslinde özellikle hadis ve fıkıh bilgileri arasında ehl-i eser ve ehl-i rey şeklinde metodolojik bir farklılaşma ortaya çıktı. Sözü edilen ehl-i eser, başta akait konuları olmak üzere tefsir, hadis ve fıkıh gibi alanlarda nasların anlaşılması ve yorumlanmasında kitap ve sünnetten sonra sahabe ve tâbiûn neslinin görüş ve uygulamalarının esas alınmasını savunmuş ve bunların dışındaki rey ve akıl yürütme yöntemlerini reddetmişlerdir. Ancak 4./10. asırdan itibaren Eş'ari ve Maturidi kelimeleri teşekkül edince Ehl-i sünnet-i hâssa içerisinde yer alan ve çoğunluğunu Ahmed b. Hanbel'in takipçilerinin oluşturduğu grup, yeni sünni akımlara karşı çıkararak "gerçek" Ehl-i sünneti kendilerinin temsil ettiğini savunmuşlardır. Selefilğin akaid ve fıkıh alanında metodolojik bir yaklaşım olduğu bu dönemde temel özellikleri şunlardır: takdis, tasdik, aczi itiraf, sükût, imsak, keff ve tefvîz.

İkinci Dönem: Sistemik bir nazariye olarak Selefilik: Selefilik İbn Teymiyye ile birlikte metodolojik bir ilke ve muhafazakar bir yaklaşım tarzı olmaktan çıkıp İslam düşüncesinde sistemik ve tutarlı bir bütünlüğe sahip bir "nazariye" haline gelmiştir. İbn Teymiyye yaptığı tahlil ve tenkitlerle selefi yaklaşım tarzını İslam düşüncesindeki kelimeler, tasavvuf ve felsefe gibi alanlar karşısında alternatif bir seviyeye çıkarmıştır. Şöyle ki, ağır siyasal şartların yaşandığı dönemde Müslümanların inanç ve birliğini kuvvetlendirmek amacıyla Kur'an ve sünnet çerçevesinde "dini bir akılcılığa" yer vermiştir. İbn Teymiyye'de selefi yön, dinin asıllarında aklın kullanımını yerine Kitap ve sünnete dönmektir. Nebevi ve selefi yol ise, Allah hakkında rey ile konuşmamak,

sahabe ve tâbiîn yolunu takip etmek, Yunan mantığını, felsefe ve kelamı bırakıp “ilme” tâbi olmaktır. İbn Teymiyye ve takipçilerine Müteahhirûn selefler denilmektedir.

Üçüncü Dönem: Dini ve siyasi bir akım olarak Selefilik: Muhammed b. Abdülvehhab'ın, Emir Muhammed b. Suûd'un desteğini alarak 1744'te kurdukları ittifaka dayanır. Bu aynı zamanda küçük bir emirlikten başlayarak Hanbeli mezhebinin Suudi Arabistan Krallığı'nın resmi mezhebi ve sefeli düşüncesinin de aynı devletin resmi ideolojisi olarak kabul edilmesinin başlangıcıdır. Muhammed b. Abdülvehhab'ın düşünce sisteminin temelini Allah'ın zât, sıfat ve fiilleri yönünden birleşmesinin tevhit için yeterli olmayıp kulların da kendi fiilleriyle Allah'ı birlemeleri gerektiği prensibi oluşturur. Bu tevhidî yerine getirmeyenler kafir olup onların mal ve canları muvahhidlere helaldir. Müteşâbih ayetlerden zahirleri kastedilmiş olup onları tevil ve tefsir etmek caiz değildir. Tevessül küfür olup, şefaât yalnızca Allah'a mahsustur. Kur'an ve sünnette bulunmayan her yeni şey bidat, her bidat ise sapıklıktır. Akıl şer'i bir delil olmadığı gibi mevcut naslar dışında içtihat, kıyas ve istihsan yollarına gidilemez. (Koca, 2016, s. 19)

Dördüncü Dönem: Radikal ve savaşçı bir yapı olarak Selefilik: Uluslararası arenada yaşanan kimi politik gelişmeler sonucunda (Sovyetler Birliği'nin Afganistan işgali, 11 Eylül 2011 sonrası Amerika'nın Afganistan ve Irak'ı işgali gibi) sefeliçlik yeni bir sürece girmiştir: “Sefeli düşüncüyü doğduğu ve savunduğu değerlerden çok uzak hatta bu düşünceye zıt bir noktaya getiren ve sefeliçlik düşüncesini temsil edemeyecek kadar radikalleşen gruplar, dinin ruhundan ziyade şekline vurgu yapan, onun ahlak boyutunu dikkate almayan, Müslümanların tarihi tecrübe ve zenginliklerini reddeden, İslam'a ve Müslümanlara yabancılaşmış, tekfirci ve terörist bir yapıya dönüşmüştür.” (Koca, 2016, s. 23) Yazar tarihsel serüvenin ardından sefeliçliğin aşamalarını diyalektik bir okumayla şöyle değerlendirir: “Bugün İslam dünyasında hatta bütün dünyada ortaya çıkan radikal sünni sefeli örgütler, Suudi sefeliçliğinin ürünü; o ise Vehhabiliğin sonucudur. Vehhabilik İbn Teymiyye'nin görüşlerinden ilhamını almış bir hareket, İbn Teymiyye ise klasik sefeli düşüncesinin yetiştirdiği bir ideologtur. Dünyadaki bütün radikal sefeli hareketler, İslam tarihinin belirli bir dönemini kutsal, dokunulmaz ve evrensel kılama mücadelesi içindedirler. Fakat böylesi bir dini anlayış fıtrat kanunlarına aykırıdır.” (Koca, 2016, s. 23)

Birinci Bölüm: Selefliğin Genel Karakteristiği:

1. Allah'ın sıfatları: Tevilden tefvîze, tefekkürden teşbîhe yöneliş: Haberi sıfatların müteşabih olduğunu, müteşabihlerin ise akılla anlaşılamayacağını ve manalarını Allah'a havale/tefvîz etmek gerektiğini ileri sürmüşlerdir. İbn Teymiyye naslarda yer alan sıfatlarda tevili gerektirecek bir teşbih veya tecsimin söz konusu olmadığını söyler. Allah'ın bazı sıfatları insanların nitelikleri için aynı kelimeler için kullanılsa da bu tamamen lafzî bir aynılık olup, ilahi sıfatların içerikleri tamamen farklıdır. Ne var ki, seleflerin ilahi sıfatlar ve müteşabihler hakkında suskunluğu tercih etmeleri, kendileriyle sert bir şekilde mücadele ettikleri bâtûnlere geniş manevra alanı kazandırmıştır.
2. İman-amel birlikteliği: Katı ahlakçılık ve tekfircilik: İman; söz ve amel, niyet ve isabettir. İman artar ve eksilir. İman tâat ile artar, mâsiyet ile azalır. Seleflerin iman-amel birlikteliğini savunmaları, onları katı bir ahlakçılığa ve tekfire yöneltmiştir.
3. Kur'an'ın mahluk olmadığı: Sosyal statükonun korunması: Kur'an'ın mahluk olduğuna inanmak küfrü gerektirir. Zira işitilen ve yazılan Kur'an'ın Allah'ın kelâmı olduğu naslarla sabittir ve ümmetin bu konuda icmâi bulunmaktadır. Bu mesele bilimsel bir konu iken Abbasiler döneminde siyasi bir krize dönüşmüştür. Ashâb-ı hadis dini nakledenlerin yolundan gidenlerin kendileri olduklarından bütünüyle sosyal ve dini statükoyu temsil etme iddiasında idiler. Bu durumda Kur'an'ın kadîm olan manası ancak sünnet ve selef-i sâlihînin söz ve uygulamalarıyla açıklanabilecektir. Aslında değiştirilemez bir sosyal/siyasal yapının teolojik temelleri söz konusuydu. Zira Kur'an'ın ezeli olması, aynı zamanda ebedi olması anlamına gelir. Böylece burada Kur'an'ın açıklaması olan sünnet ve selef-i sâlihînin görüş ve uygulamalarının da ebedi olduğuna dair işaret vardır. (Koca, 2016, s. 40)
4. Akıl-nakil ilişkisi: Naklin üstünlüğü: Ahmed b. Hanbel'e göre sünnet, Kur'an'ın mana ve delaletini tayin edip belirleyen bir beyan niteliğindedir ve din ancak sünnet yoluyla öğrenilebilir. Dini sünnetin beyanından yardım almaksızın sadece kitaptan öğrenmeye çalışanlar doğru yolu şaşırırlar. Seleflere göre sünnet, Kur'an ile eşdeğer bir seviyededir. Sünnetin sübut bakımından tevatür ve âhad adıyla iki kısma ayrılmasının selefî düşünce açısından pratikte fazla bir önemi yoktur. Râzi, nakli delillerin yakîn ve kesinlik ifade etmeyeceğini zira bu delillerin katî olabilmeleri için sözlük manası, gramer kurallarına göre ortaya çıkan mana, eş anlamlı, mecaz, ızmar, nakil, takdim, tehir, tahsis,

nesh ve akla aykırı olmama gibi herhangi bir ihtimalin bulunmaması gerektiğini, bu durumda ise nakli delillerin zan, akli delillerin ise kesinlik ifade edeceğini söylemiştir. Ancak İbn Teymiyye bu konuda Râzî'yle polemige girer ve ona reddiye yazarak bu anlayışını Yahudi ve Hıristiyan din adamlarının Tevrat ve İncil karşısında takındıkları tavra benzetmiş hatta onların peygamberlere saygı konusunda, gerçeğe bu görüş sahiplerinden daha yakın olduklarını ileri sürmüştür. (Koca, 2016, s. 46) Yazara göre seleflerin katı nasçı yaklaşımları sonucunda fıkıh alanında metodolojik bir tıkanmaya düşmemek için insanın gerçek niyet ve maksadına/sübjektif iradeye ayrı bir önem vermişlerdir. Yine selefler, akli ve çeşitli akıl yürütme yollarını kullanan rey ehlini ve kelamcılarını kötüleyip dışlamışlardır.

5. Şer'i naslar: Kur'an ve sünnetin eşitliği: Ehli hadis'ten Yahya b. Ebi Kesîr, "Sünnet Kur'an üzerine hükmedicidir, fakat Kur'an sünnete hükmedici değildir" derken; Şafii, Hz. Peygamberin hakkında nas bulunmayan hususlarda koymuş olduğu sünnetleri bizzat Allah'ın beyanı olarak saymış ve bu görüşünü Allah'ın peygambere itaati emrettiği ayetlere bağlamıştır. Sünnetin vahiy olup olmadığı hakkında alimler üç sınıfa ayrılırlar: I. Sünnetin bütünüyle vahiy mahsulü olduğunu savunanlar. II. Sünnetin vahiyle ilişkisinin bulunmadığını ve onun tamamıyla Hz. Peygamberin beşeri tecrübesi ve şahsi içtihatları olduğunu ileri sürenler. III. Sünnette vahiy mahsulü unsurlar olduğu gibi Hz. Peygamberin şahsi içtihatlarının da bulunduğunu söyleyenler. (Koca, 2016, s. 53)

Bu düşünceyi savunanlara göre mütevatir veya haber-i vâhit olup olmamasına bakılmaksızın her kademedeki sünnet, Kur'an'ın âm lafızlarını tahsis edebilir. Burada âm lafızların manaya delaleti zannidir. Öyleyse âm olan ayetin sübutu katî, fakat delaleti zanni; hâs olan haber-i vahidin ise sübutu zanni, fakat delaleti katîdir. Böylece âm ve hâs olan iki delil, katiyyet ve zanniyyet bakımından birbirine eşit demektir. Diğer yandan sünnetin Kur'an'ı açıklama/tebyin görevine vurgu yapılmasına Koca itiraz eder: "Sünnetin Kur'an'ı açıklayıcı olması, onun Kur'an'la aynileştirilmesini gerektirmez. Çünkü zaten sünnet, İslam'ın ikinci müstakil kaynağıdır. Kur'an Allah'ın bütün insanlığa gönderdiği ilahi hitap; sünnet ise yüz yüze söylenmiş/tarihsel beşeri bir söz ya da hareket veya sükuttur. Doğrudan peygamberin kullandığı lafızlarla değil de manasıyla dahi rivayeti kabul edilen bu söz ve hareketler, ilahi koruma altında olmayıp, en yüksek doğruluk derecesinden en düşük dereceye

kadar pek çok yollarla bize kadar ulaşmışlardır.”(Koca, 2016, s. 58) Bundan ötürü peygamberin söz ve davranışlarını vahiy sayma girişimleri, Hz. peygamberin özgür iradesini ve bütün beşeri yön, çaba ve fonksiyonlarını ortadan kaldıracı bir sonuç doğuracaktır.

6. Selefin dini otorite olarak kabul edilmesi: Altın nesil özlemi: Selefî düşünce sahipleri sözlü kültürün hakim olduğu bir toplumsal yapıda yetişip bütün sorunlarını önceki nesillerin görüşleri doğrultusunda çözmeye alışmış olup Ehl-i esere mensupturlar. Çünkü onlara göre din demek “eser/rivayet/nakil, bilgi/ilim demek hadis ve haber” demektir. Bütün bu nakil ve taşıma işlemini ise İslam’ın ilk ve altın nesilleri olan sahabe ve tâbiûn yapmıştır. Ne var ki, sünnetin büyük bölümünün Hz. peygamberin beşeri yön ve içtihatlarından oluştuğu ve bu sebeple tarihsel unsurlar taşıdığı, selef-i salihinin görüş ve uygulamalarının da tamamıyla beşeri bir tefekkürün mahsulü olduğu bilinmelidir. Dolayısıyla geçmişte yaşanan her somut olayın arkasında, kendine mahsus antropolojik, psikolojik, sosyolojik ve kültürel bazı etkenler vardır. Bu açıdan yaşanan her somut olay biriciktir ve onun çözümü de biriciktir. Böylece zamanın değişimi gerçeğini ıskalayan selefi düşünce mensupları, geçmiş nesillere ve onlardan rivayet edilen haberlere/âsâr karşı gösterilen saygıyı ahlaki bir tavır olmaktan çıkararak metodolojik bir ilke haline getirmişlerdir. (Koca, 2016, s. 65)

7. Hilafetin Kureyşîliği: Arap milliyetçiliğinin ilham kaynağı: Selefî düşünceyi benimseyen bütün grupların İslam tarihinde az veya çok siyasi rol ve etkinlikleri olmuştur. Zira selefi zihniyet, önceden mevcut olan dini anlayışı, dolayısıyla da bu anlayışı besleyen siyasi ve sosyal yapıyı koruma anlamına gelir.

Erken dönemlerde ortaya çıkan “Arap olan ve olmayan/mevali” ayrımı ile Ahmed b. Hanbel ve taraftarlarının hilafetin kureyşîliğine dair görüşlerinin İslam tarihinde Arap milliyetçiliğinin ilk ilham kaynakları oldukları söylenebilir. Hanbeliler hem hilafetin Kureyş kabilesine mensup olduğuna dair görüşlerinin bir gereği hem de Şia karşısında Ehl-i sünneti temsil etme iddiaları sebebiyle tarih boyunca Abbasi devletini desteklemiş ve bu otoriteyi zaafa uğratacak her türlü girişime karşı çıkmışlardır.

İkinci Bölüm: Selefiliğin Günümüzdeki Motivasyonları Yazar bölümün başında temel bir ilkeye temas eder: Selefilerin inanç ve fıkıh esasları üzerinde İslam’ın ilk nesillerinin uygulamalarına özel önem verdikleri bilinmektedir. Ancak bir dine mensup olan herhangi bir grubun kendi

görüşlerini “mutlak hakikat”, kendisi dışındaki grupların görüşlerini ise “mutlak bâtıl” olduğunu kabul ederek diğer grupları tekfir etmesi doğru bir yaklaşım değildir. Yazar sebep yerine motivasyon tercihinin bilinçli olduğunu ifade eder. Zira sebep, herhangi bir sonucu doğuran objektif etkindir. Motivasyon ile seleflerin nasıl bir hattı hareket tarzı benimseyebileceklerine dair spekülasyonda bulunduğunu ve bunun üzerinden sebep-sonuç ilişkisi kurduğunu özellikle belirtir. Ana başlıklar halinde motivasyonları ele alabiliriz:

1. Dini Motivasyonları: Bunu iki alt başlıkta değerlendirmektedir.

A. Bidat Karşıtlığı: Bidat karşıtlığı, selefi bütün grupların selefiliklerinin doğal bir sonucudur ve bu tavır onların hem özcü/arındırmacı hem de tepkici bir nitelik kazanmalarına neden olmuştur. Koca bu konuda bidat konusunda duyarlılığı önemser ancak önemli sorunlara işarette bulunur. Şöyle ki, maslahat ve mefsetin ne olduğunu belirlemede, akıl ve vahyin sınırlarını tespit etmede seleflerde pek çok metodolojik ayrılıklar bulunmaktadır. Söz gelimi başta bidat kavramının tanımı olmak üzere, neyin bidat olup olmadığı konularında selefler ile ezmanın değişmesiyle ahkâmın değişebileceğini kabul eden İslam düşünürleri ve hukukçuları arasında sürekli bir mücadele yaşanacaktır. Bize düşen, tarihi ve kültürel mirası ret ve tahrip etmeden, geleneği de kutsallaştırmadan İslam’ın tevhid akidesine, temel amaçlarına, yüksek ahlaki faziletlerine ve aklın ilkelerine aykırı olan her türlü bidat ve hurafeden kaçınmak ve onlarla tutarlı bir bütünlük içerisinde mücadele etmektir.

B. Şia karşıtlığı: Hanbelilik fıkhî bir mezhep olmanın yanında politik bir muhalefet grubu rolünü de üstlenerek sünniliğin ve Abbasi hilafetinin müdafaası için kurulmuş siyasi organizasyonların başında yer almıştır. Sünni coğrafyanın siyasi hakimiyeti Osmanlı’ya geçince, Osmanlılar Şia karşısında Ehl-i sünneti savunmakla beraber hukuki uygulamalarında Hanefi ekolünü benimsemeleri sebebiyle Osmanlı döneminde Hanbeliler genel bir sessizliğe bürünmüşlerdir. Bu sessizliği Arabistan’ın Necid bölgesinden çıkan Muhammed b. Abdülvehhab bozmuş ve Emir Muhammed b. Suud ile birleşerek selefi görüşleri kılıçla hakim kılmaya karar vermişlerdir. Yakın döneme gelindiğinde yeni bir olguyla karşı karşıyayız: Suud ile İran arasındaki ideolojik rekabet. Artık birbirine zıt ideolojiler üzerine kurulu bu iki devlet sürdürdükleri mezhepci eğitim ve propaganda ile dünyaya devrim ve ideoloji ihraç etmişler ve bütün dünyada yeni nesil Şii ve Selefi gruplar ve terör örgütleri ortaya çıkmıştır.

2. Psikolojik Motivasyonları: Bu başlık altında benzerlik ve uyum; göreceli yoksunluk; ergenlik isyanı; mağdurluk ve hayal kırıklığı; aşırı haklılık duygusu; abartılmış narsisizm; savunma mekanizması: regresyon; bölünme, ait olma ve hayatta kalma; şekilciliğe tepki ve geçmişi telafi adıyla psikolojik motivasyonları tasvir etmeye çalışır.

Oldukça fazla sayıda psikolojik kavrama atfı yapılan bu bölümde iki hususa temasla yetinmek isteriz. İlki çeşitli Batı ülkelerinde yaşayan ve İslam ülkelerindeki akranlarına göre eğitim, sağlık, sosyal ve ekonomik seviyeleri göreceli olarak daha iyi olan kişilerin selefi gruplara katıldıkları görülmektedir. Çünkü bu kişiler aşırı bir şekilde bireyselleşen ve sekülerleşen Batı toplumlarına yabancılaşmakta, kalabalıklar içerisinde kendilerini yalnız hissetmekte ve bu varoluşsal boşluğu doldurmak için de bazı gelenekçi, radikal ve aşırı gruplara yönelmektedir. Böylece yoksun kaldıkları mutluluklarını, modern hayattan ve toplumdaki zaman tüneline/tarihe ve geleceğe kaçarak/sığınarak yaşamaya çalışmaktadırlar. Diğerleri ise, hakikat tekeli ve aşırı haklılık duygusuyla kendilerini kaybeden selefler, dini düşüncede benimsemedikleri en küçük bir değişimi veya değişim çabasını dini ve dinsel değerleri değiştirme yani klasik adıyla tağyir ve tahrif olarak nitelendirmeleri ve bu tür yaklaşımları en sert biçimde engellemeye çalışmalarıdır. (Koca, 2016, s. 105)

3. Sosyo-kültürel Motivasyonları: Burada ise eğitim ve öğretim faaliyetleri; temkinli bir din diline yaslanması; sosyal ve kültürel sorunlar ile propaganda mekanizması ve sosyal medya başlıkları altında inceleme devam etmektedir. Önce şunu tespit edelim ki, günümüzde bazı insanların çeşitli selefi gruplara katılmalarını teşvik eden motivasyonlardan biri de İslam ülke ve toplumlarında verilen yetersiz din eğitimidir. Ayrıca bazı İslam ülkelerindeki baskıcı ve militan laiklik uygulamaları da Müslümanlar arasında şiddetli tepkilere neden olmakta ve bu durum "asr-ı saadete dönüş"ü daha cazip ve sempatik kılmaktadır. Yine sosyo-kültürel açıdan bugün İslam dünyasının büyük bir bölümü temel insan hakları, demokrasi ve hukuk devleti ilke ve standartlarından yoksundur. Ayrıca İslam ülkelerinde yönetici elitlerin büyük kısmı halklarının refah seviyesini yükseltme, sosyal adaleti gerçekleştirme, sağlık ve kültür alanlarında iyileştirmeler yapma yerine; kendi ikbal ve çıkarlarını koruma, insanların özgürlüklerini sınırlandırma, baskıcı ve otoriter düzenler kurma peşinde koşmaktadırlar. (Koca, 2016, s. 127)

4. Siyasi Motivasyonları: Bu bölümde ise cihat, hicret ve İslam devleti

çağruları; Uluslararası konjonktürel şartlar ve İslam ülkelerinin (Suudi Arabistan, İran ve Türkiye) konjonktürel şartları meselelerine değinmektedir. Selefî düşüncenin gelişim süreci bakımından son yüzyılda ortaya çıkan üç önemli siyasal gelişmeye atıflar vardır: Bunlar 1932 yılında selefî-Vehhabi ideolojiyi benimsemiş olan Suudi Arabistan Krallığı'nın kurulmuş olması; ikicisi 1979 yılında Şii mezhebini esas alan İran İslam devriminin gerçekleşmiş olması ve son gelişme II. dünya savaşından sonra ortaya çıkan Kapitalist Batı bloğu ile Komünist Doğu bloğu arasında yaşanan soğuk savaşın 1990'lı yıllarda sona ererek Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması ve Batı ülkelerinin "yeni düşman" olarak İslam dinini/coğrafyasını belirlemiş olmalarıdır.

Ülkemiz özeline geldiğimizde Türk-İslam düşünce ve kültür tarihinde selefî herhangi bir damarın mevcut olmadığı mâlumdur. Bu sebeple Türkiye'de ve diğer Türk havzalarında ortaya çıkan bütün selefî fikir ve gruplar başka ülkelerden ithal edilmiş fikirlerdir. Öte yandan 'Türkler içinde selefî düşüncenin en büyük muhaliflerinden biri olan Şia'ya mensup geniş halk kitleleri bulunmaktadır' derken Şiilerle ülkemizdeki Alevileri özdeşleştirmesi kanaatimizce doğru bir yaklaşım değildir. Zira Kutlu'ya göre Şiilerle ülkemizdeki Aleviler arasında net bir fark vardır. Anadolu Alevileriyle Şiiler arasındaki temel farkı Sönmez Kutlu'dan takip edelim: "Bugün Alevilikte Ehl-i beyt bir değerdir. Ancak Aleviler, Şia'nın anladığı şekliyle, Hz. Ali ve soyunun siyasi ve hukuki yetkiyi Hz. Peygamberden aldığı, bunun için de siyasal iktidarın sahipleri olduğu ve bu uğurda mücadele edilmesi gerektiğine inanmazlar. Oniki imamı siyasal önderler olmaktan ziyade manevi mistik rehberler olarak görürler. Şia'da imama inanmak iman esasıdır. Alevi yazılı kaynaklarında bu konu, inanç esası olarak zikredilmez. Halbuki böyle bir iddia bugünkü İran Şiiliğinin varlık sebebi olmuştur. Ayrıca Anadolu Aleviliğinde Cafer-i Sadık kültürü, İran Caferi Şiiliğinden farklıdır. Bugün İran Caferi-Şiiliği, siyasallaşmış bir din anlayışını temsil etmektedir. Bu sebeple Aleviler, genel olarak Humeyni devrimini tasvip etmezler." (Kutlu, 2008, s. 159)

5. İktisadi Motivasyonları: Ortaya çıkan aşırı grupların doğuşuna etki eden faktörlerden birisi de söz konusu grupların yaşadıkları bir takım ekonomik ve iktisadi sorunlardır. Buna ilave olarak İslam dünyası ilki kuvvetli, zengin, soylu fakat aynı zamanda yolsuz seçkinler; diğeri ise fakir, işsiz-güçsüz ve gücensizlik duygularıyla dolu geniş halklar olmak üzere iki büyük sosyal zümreye ayrılmış durumdadır. İşte selefîler ikinci

grubun hayal kırıklığını istismar etmektedirler.

Selefilik sadece İslam düşünce ve kültür dünyasında değil, hemen hemen bütün dinlerde, ideolojilerde, siyasi ve sosyal hareketlerde görülen bir düşünce tarzıdır. Sorun İslam'ı anlama/yorumlama ve yaşama konusunda İslam'ın ilk üç neslini tarihin değil de dinin bir parçası haline getiren anlayıştır.

Yazar Selefiliklerin karakteristik özelliklerini yedi maddede toplamaktadır:

1. Allah'ın sıfatları ve müteşabihler konusunda tevîl yerine Allah'a teslimiyeti ilke edinerek ve nasların zahiriyle yetinerek teşbih ve tecsime yaklaşmışlardır.
2. İman-amel birlikteliğini savunarak katı ahlakçılığa varmışlardır. Bu da tekfiri doğurmuştur.
3. Kur'an'ın mahluk olmadığını benimsemişlerdir. Vahiy kadîm olunca ilk İslam toplumunun sosyal yapı ve statükosunun da dokunulmazlığına ulaşmışlardır.
4. Akıl-nakil ilişkisinde naklin üstünlüğünü kabul etmişlerdir.
5. Kur'an ile sünneti eşit kategoride değerlendirmişlerdir.
6. İslam'ın ilk nesillerinin görüş ve uygulamalarını vazgeçilmez dini bir otorite ve kaynak olarak kabul etmişlerdir.
7. Hilafetin kıyamete kadar Kureyş kabilesinin hakkı olduğuna inanmışlardır. Bunun ardından yazar, çözüme yönelik tekliflerde bulunur: "Sahih ve sağlam bir din eğitimi verilmeli. Din, sahîh nakle ve sarîh akla aykırı olan her türlü bidat ve hurafeden arındırılmalı. Dinin sabit değerleri ile değişen hükümleri arasında mutedil bir denge sağlanmalı. Fıkıh eğitimi taklit anlayışıyla değil yeniden içtihat prensibiyle yapılmalı. Şia ile Ehl-i sünnet arasındaki düşmanlık/ayrılıklar din kardeşliği perspektifinde asgariye indirilmeli. İslam ülkelerinde insanları aşırı selefî örgütlere yönlendiren dini, siyasi, sosyal ve iktisadi motivasyonlar ve faktörler ortadan kaldırılmalı. Bizim dünyanın meydan okumalarına karşı cevabımız, demokratikleşme, şeffaflaşma, hoşgörü, diyalog ve birlikte yaşama kültürünü geliştirmek olmalıdır." (Koca, 2016, s. 160)

Ferhat Koca'nın eseri son dönemde gündemi meşgul eden aktüel bir çalışma olması itibarıyla önemlidir. Kitabın nispeten küçük hacimli olması, oldukça sistematik bir yapıya sahip olması ve özellikle kültürel, siyasal ve psiko-sosyal motivasyonlara atıflarda bulunması otantik ve orijinal yönüdür. Eserin bu haliyle kültür hayatımıza katkılar sunacağını söyleyebiliriz.